

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/54/48-54>

Nuray Rüstəmovə

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

<https://orcid.org/0000-0002-2336-5067>

nf.rustamova@adpu.edu.az

Zeynəb Bağirova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin nəzdində

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci

<https://orcid.org/0009-0003-7220-5902>

zheydarovabaqirova@mail.ru

Sinif idarəetməsinə yeni baxış: Mədəniyyət yönümlü siyasətə doğru

Xülasə

Bu tədqiqat ənənəvi sinif idarəçiliyindən sinif mədəniyyətinə keçidin üstünlüklərini araşdırmaq, bu keçidin müasir tələbələrini təhsil həyatında oynadığı rolun üstünlüklərini təhlil etmək məqsədi daşıyır. Tədqiqatda nəzarətə əsaslanan idarəetmənin məhdudiyyətlərini araşdırır, daha çox tələbə mərkəzli, qarşılıqlı emosional öyrənmə mühitinə ehtiyacı vurğulayır. Tədqiqat sinif mədəniyyətinin əsas xüsusiyyətlərini, o cümlədən müsbət mühit, qarşılıqlı hörmət, fəal tələbə iştirakını və sosial emosional bacarıqların təşviqinə təkan verir.

Tədqiqat zamanı müəllimlərin iştirakı ilə aparılmış təlimin diaqnostik qiymətləndirilməsinin nəticələri təhlil edilmişdir. Müəllimlər sinif mədəniyyətini formalaşdıran amillər üzrə 35 günlük təlimdə iştirak etmişlər. Araşdırma zamanı kəmiyyət və keyfiyyət dəyişmələrini, təlim mövzularının təsirini müəyyənləşdirmək üçün müxtəlif metodlardan istifadə edilmişdir: təsviri statistika, əvvəl-sonra müqayisəsi, dəyişkənlik təhlili.

Belə ki, təsviri statistika metodu diaqnostik qiymətləndirmənin nəticələrinə ədədi ortanın hesablanması, standart meylin tapılması vasitəsi ilə tətbiq edilmişdir. Əvvəl-sonra müqayisəsi ilə təlimin təsir gücünü ölçərkən, dəyişkənlik təhlili ilə nəticələrin dəyişib-dəyişmədiyi təhlil edilmişdir.

Nəticəyə əsasən qeyd edə bilərik ki, sinif mədəniyyətinin formalaşdırılması hər bir müəllim üçün vacib yanaşma olduğu kimi, həm də hər bir sinif üzrə iştirakçıların fərdi xüsusiyyətlərindən asılı olaraq fərqli sinif mədəniyyətləri formalaşdırılması vacibdir.

Açar sözlər: *mədəniyyət, idarəetmə, sinif idarəetməsi, sinif mədəniyyəti, müasirlik, əməkdaşlıq*

Nuray Rustamova

Azerbaijan State Pedagogical University

<https://orcid.org/0000-0002-2336-5067>

nf.rustamova@adpu.edu.az

Zeynab Bagirova

Azerbaijan State Pedagogical College under the

Azerbaijan State Pedagogical University

<https://orcid.org/0009-0003-7220-5902>

zheydarovabaqirova@mail.ru

A New Look At Classroom Management: Towards Culture-Oriented Politics

Abstract

This study examines the advantages of transitioning from traditional classroom management approaches to the development of classroom culture and analyzes the significance of this shift in the educational experiences of contemporary learners. The research critically addresses the limitations of control-oriented management models and underscores the necessity of establishing a student-centered learning environment characterized by emotional interaction and collaborative engagement. Particular attention is given to the defining features of classroom culture, including the creation of a positive learning climate, the establishment of mutual respect, the encouragement of active student participation, and the enhancement of social and emotional competencies.

The empirical component of the study is based on the analysis of diagnostic assessment results obtained from a professional development program involving teachers. Participants engaged in a 35-day training program focused on key factors influencing the formation of classroom culture. To identify both quantitative and qualitative changes and to evaluate the effectiveness of the training content, a mixed-methods approach was employed, incorporating descriptive statistics, pre-post comparative analysis, and variance analysis. Descriptive statistical methods were applied through the calculation of means and standard deviations, while pre-post comparisons were used to assess the impact of the training intervention. Variance analysis was conducted to determine the extent of statistically significant changes in the results. The findings indicate that the development of classroom culture constitutes a critical pedagogical approach for teachers. Moreover, the results emphasize the necessity of constructing differentiated classroom cultures that are responsive to the individual characteristics of learners within each classroom context.

Keywords: *culture, management, classroom management, classroom culture, modernity, cooperation*

Giriş

Sınıf otağının effektiv idarə edilməsi yaxşı sınıf mühitinin yaradılmasında əsas amildir. Müəllimlər sınıf idarəçiliyində öz bilik və bacarıqlarını daim təkmilləşdirməlidirlər. Müəllimlərin əksəriyyətinin sınıf idarəçiliyinə dair öz mülahizələri var. Onlar sınıf idarəçiliyini şəxsi tədris və inkişaf təcrübələrinə, habelə mədəni keçmişlərinə əsaslanaraq tətbiq edirlər.

“Sınıf idarəçiliyi”nin çoxlu müxtəlif tərifləri var, hər birinin özünəməxsus yanaşması, fəlsəfi mövqeyi və praktiki metodları var. Aşağıda dörd fərqli baxışı qeyd edək:

✓ Sınıf idarəsi effektiv tədrisin bir hissəsidir və effektiv sınıf mühitinin yaradılması prosesidir (Good & Brophy, 1994).

✓ Sınıf idarəçiliyi tələbə davranışına (xüsusilə intizam), aşağı öyrənmə motivasiyasına və aşağı özünə hörmətə diqqət yetirir (Campbell, 1999).

✓ Sınıf idarəçiliyi tələbələrin iştirakını və əməkdaşlığını təşviq etmək məqsədi ilə sinifdə müəllim tərəfindən idarə olunan bütün fəaliyyətləri əhatə edir (Sanford et al., 1983, Cons & Jones, 2001).

✓ Sınıf idarəçiliyi nəzarət və cəza kimi mənfi intizam tədbirləri ilə məhdudlaşmaqdan əksinə, tələbələrin ümumi inkişafını təşviq etməyi, gələcəyə hesablanmış və inkişaf etdirici sınıf strategiyalarına diqqət yetirməyi vurğulayır (Mc Caslin & Good, 1992).

Tədqiqat

Müxtəlif alimlərin fikirlərini ümumiləşdirməklə hərtərəfli tərif əldə etmək olar. Sınıf idarəetməsi yaxşı öyrənmə mühiti yaratmaq, müəllimlər və tələbələr arasında əlaqəni və ünsiyyəti gücləndirmək, effektiv öyrənmə və tədrisi təşviq etmək üçün müəllimlər tərəfindən sinifdə həyata keçirilən müxtəlif tədbirlərə aiddir.

Onun məqsədi tələbələrin idrak, şəxsi və sosial inkişafını artırmaq, xüsusilə də onların özünü motivasiya, özünü anlama, özünə nəzarət, özünü qiymətləndirmə və özünü idarə etmə bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir.

- Sinif otağına daxil olanda onun effektiv idarə olunduğunu necə anlamaq olar?
- Müəllimlər sinfi effektiv idarə etmək üçün nə edə bilər və edə bilməz?
- Müəllimin "yaxşı davranış" və "intizam" anlayışı tələbələrindən nə dərəcədə fərqlidir?
- Tələbələr hansı növ düzgün olmayan davranışlara yol verirlər? Səbəbləri nələrdir?
- Tələbə-müəllim ünsiyyətində hansı çətinliklər yaşanır və aradan qaldırılması üçün nələr edilməlidir?
- Sinif qaydalarının müəyyənləşdirilməsi hərəkət tərəfindən qəbul ediləndirmi?

Sinif idarəsinin iki məqsədi var:

Birincisi, yaxşı təlim mühiti, müsbət öyrənmə mühiti və nizamı yaratmaq üçün lazımı şəraiti təmin etmək. Həmçinin belə bir arqument var ki, nizam-intizam sinif idarəçiliyinin açarı və öyrənmə mühitinin yaradılmasında mühüm amildir (Ames, 1992; Corrie, 1997).

İkincisi, sinif idarəetməsi tələbələrin üç aspektdə özünü inkişaf etdirməsinə kömək edən profilaktik və inkişaf etdirici təhsil metodudur: şəxsi, sosial və emosional. Sinif idarəçiliyinin (xüsusilə intizam və cəzaya gəldikdə) ümumiyyətlə tələbə davranışına nəzarət etmək üçün "sərt taktikalardan" istifadə etməyi nəzərdə tutduğu düşünülür, lakin bu "nəzarət edən" təbiətə baxmayaraq, onun funksiyası hələ də inkişaf xarakteri daşıyır və tələbələrin öyrənmə, sosiallaşma və emosiyalar kimi müxtəlif aspektlərdə inkişafını təşviq etmək məqsədi daşıyır. Bir sözlə, yaxşı sinif idarəçiliyi tələbələrin öyrənmə motivasiyasını, marağını və özünə hörmətini artırmaq üçün böyük potensial faydalara malikdir (Gillborn et al., 1993).

Yuxarıdakılara əsaslanaraq deyə bilərik ki, sinif idarəetməsinin iki əsas məqsədi var: birincisi, yaxşı öyrənmə mühiti yaratmaq və saxlamaq; ikincisi, tələbələrin şəxsi inkişafına kömək etmək. Bunlara əlavə olaraq, biz daha hansı üsullardan istifadə edərək daha sağlam sinif mühiti yarada bilərik?

Sinif bütün üzvlərin bir-birinə bağlı olduğu və bir-birinə təsir göstərdiyi sosial mühitdir və orada baş verən bütün davranışlar topluca sinif mədəniyyətini formalaşdırır.

Biz niyə sinif idarəetməsindən sinif mədəniyyətinə keçməliyik? Çünki sinif mədəniyyəti təhsildə tələbənin yalnız davranışını deyil, onun şəxsiyyətini, dəyərlərini və sosial bacarıqlarını da inkişaf etdirməyə yönəlmiş bir yanaşmadır. Müasir dövrdə artıq tələbələr ənənəvi idarəetmədə olduğu kimi qaydaya və cəzaya deyil, hörmətə və mənəvi dəyərlərə daha çox etimad göstərirlər.

Sinif idarəçiliyi-müəllimin dərs zamanı nizam-intizamı təmin etməsi, öyrənmə mühitini təşkil etməsi və tələbələrin diqqətini dərse yönəltmə strategiyalarını inkişaf etdirməsi üçün apardığı fəaliyyətdir (Landau, 2004). Sinif mədəniyyəti-sinifdə tədris prosesi zamanı müəllimlər və tələbələr arasında birgə yaradılan ideologiya, davranış və təlim metodlarının məcmusunu təcəssüm etdirir. Bu, təkcə sinifdəki tədris və təlim fəaliyyətini deyil, daha da vacibi, onun təcəssüm etdirdiyi atmosferi və tələbələrin mənəvi səviyyəsinə təsirini əhatə edir.

Bəs sinif mədəniyyəti ilə sinif idarəetməsi arasındakı fərq nədir?

Sinif mədəniyyəti və sinif idarəetməsi arasında məqsədinə, mərkəzləşməsinə və zamana görə fərqlər var.

Sinif idarəetməsi tədris prosesində disiplin strategiyaları və motivasiya üsulları ilə şagird davranışlarının və öyrənmə mühitinin effektiv şəkildə yönləndirilməsidir. İdarəetmə koqnitiv inkişafı, interaktiv öyrənmə mühitini dəstəkləməklə şagirdlərin akademik nəaliyyətlərini dəstəkləyir. Müasir idarəetmə modelləri pozitiv davranış dəstəyi və kooperativ öyrənmə yanaşmalarını tətbiq edərək, müəllim – şagird münasibətlərində konstruktiv qarşılıqlı əlaqəyə əsaslanır (Qafarov, 2020).

Sinif idarəçiliyi daha çox müəllim mərkəzli olub qayda qanunlar müəllim tərəfindən təyin edildiyi halda sinif mədəniyyətində bu qaydalar tələbələrlə birlikdə təyin edilir bu zaman həm müəllim həm də tələbə mədəniyyətə töhvə vermiş olur (Xəlilova, 2020). Zaman baxımından sinif idarəetməsi daha qısa müddətli dar və ya gün içində tətbiq olunan idarə metodudur, sinif mədəniyyəti isə uzun müddətli və zamanla inkişaf edən sosial və emosional mühit yaradır. Nəticə baxımından sinif idarəçiliyində

qoyulan qaydalara əməl olunaraq davranış problemlərinin qarşısı alınır, dərsin axıcılığı qorunur, sinif mədəniyyətində isə müəllim-tələbə arasında qarşılıqlı dinləmə, anlayış mədəniyyəti qurulduğu üçün hər kəs özünü dəyərli hiss edir, tələbələr arasında emosional təhlükəsizlik artır, müəllimin dəstəkləyici münasibəti sinifdə hörmət mədəniyyətinin göstəricisidir.

Mədəniyyət bizim davranışlarımıza istiqamət verən və mənasını izah etdiyimiz norma və qaydalar sistemindən ibarət bir mühitdir (Burden, 2003). Mədəniyyət fərdlər tərəfindən həyat boyu baş verən assimilyasiya prosesi olan sosiallaşma yolu ilə öyrənilir.

Beləliklə, mədəniyyət fərddən çoxdur, lakin bütövlükdə bəşəriyyətdən daha azdır. Bu, sosial qrupun bir hissəsi olmaq üçün anlamalı olduğumuz bir şeydir. Mədəniyyət fərdə düşdüğü mühit vasitəsilə ötürülür, lakin sosiallaşma qrupları mədəni dəyərlərin, xüsusən də ilkin sosiallaşmanın ən mühüm ötürücüləridir, onların arasında təhsil müəssisələri də var.

Təhsil müəssisəsində mədəni tərbiyə prosesi nizamlanmış və standartlaşdırılmış şəkildə baş verir. Təhsil sosiallaşmanın bir hissəsidir və deyək ki, konkret dəyərlər və ya məsələlərdə daha çox strukturlaşdırılmış təlimə yönəlmiş tədbirlər həyata keçirir. Təhsil həyatımız boyu inkişaf etdirdiyimiz əsas sosiallaşma prosesidir və cəmiyyətin qalan hissəsi ilə münasibətimizi və sosial cəhətdən arzuolunan şeylər haqqında təsəvvürümüzü müəyyən edir (Iverson, and Froyen, 2003). Məhz mədəniyyətin mənimsənilməsi, normaların mədəni inteqrasiyası fərdin özünü həmin mədəniyyət modelinə aid hiss etməsinə və ya etməməsinə səbəb olacaqdır. Əsasən insanın mənəvi atmosferini əks etdirir. İnsanların baxış bucağından başlayır, insanlara qayğı və diqqəti əks etdirir, qəlblər arasında mübadilə və ünsiyyətə əsaslanır.

Sinif mədəniyyəti anlayışı yenidir və onun əhəmiyyətinin tam anlaşılması üçün praktiki nəticələrin təhlili vacibdir. Belə ki, 15 nəfər müəllimin iştirakı ilə “Dəyişən dünyada sinif mədəniyyəti: yeni nəsil, yeni yanaşma” təlimi təşkil edilmişdir. Təlimdə əsas məqsəd sinif daxilində harmonik, məhsuldar və dəstəkləyici mühit formalaşdırmaq üçün faydalı yanaşmalarla tanışlıq olmuşdur.

Daha konkret isə aşağıdakı kimi sadalamaq olar:

1. Pozitiv sinif mühiti yaradılması yollarını kəşf etmək;
2. Əməkdaşlıq və komanda işi bacarıqlarını inkişaf etdirmək;
3. Motivasiya və fərdi yanaşma strategiyalarını inkişaf etdirmək;
4. Davamlı qiymətləndirmə və sinif dinamikasını effektiv idarə etməni təkmilləşdirmək;
5. Sosiallaşma emalatxanasında iştirak edərək stressi azaltmağın yollarını kəşf etmək.

Təlim 3 hissədən ibarət olmuşdur:

- Əsaslandırılmış və tətbiqi fəaliyyətlər
- Sosiallaşma emalatxanası
- Mentorluq və praktiki tapşırıqlar

Belə ki, təlim uzunmüddətli, mərhələli və sistemli şəkildə davam etmişdir. Təlimin ilk - **Əsaslandırılmış və tətbiqi fəaliyyətlər hissəsinə auditoriya daxilində təşkil edilmiş aşağıdakı mövzular daxil edilmişdir:**

1. Sinif mədəniyyəti, əhəmiyyəti
2. Komanda işi və effektiv ünsiyyət
3. Tələbə motivasiyasını artırmanın yolları
4. Sinif daxilində stresslə mübarizə

Bu hissə praktiki tapşırıqlar, qrup və rollu oyunlar və s. interaktiv üsullarla təşkil edilmişdir. Bu hissənin sonunda:

1. “Effektiv sinif qaydaları” müəyyənləşdirmək;
2. Pozitiv sinif mühiti formalaşdırmaq bacarıqlarını təkmilləşdirmək;
3. Komanda işinin idarəetməsini, qaydalarını müəyyənləşdirmək;
4. Tələbə motivasiyasını artırma yollarını inkişaf etdirmək;
5. Stressli situasiyalarda davranışı və stressli idarəetməni təkmilləşdirmək kimi bacarıqlar əldə edilmişdir.

İkinci hissə - Sosiallaşma emalatxanası başlığı ilə təşkil edilmiş müəllim motivasiyasını artırmaq üsullarından ibarət olmuşdur. Belə ki, əgər müəllimin motivasiyası yüksək olarsa, o da sinifdə tələbələrinin motivasiyasını artırmaqla bilərə devizi ilə başladılmış bu hissədə müəllimlərin öz seçimləri ilə kino günü, piknik, gil ilə iş, karaoke günləri təşkil edilmişdir. Bu hissə müəllim üçün tənəffüs də hesab edilə bilər. Bu hissəni dəyərləndirərkən müəllimlərin geri dönüşləri müsbət olmuş, onların əhval ruhiyyəsi artmış, özlərinin bilmədikləri tərəflərini kəşf etmiş, digər müəllimlərlə yeni əlaqələr qurulmuş, ünsiyyətin effektivliyi artmışdır.

Təlimin ilk günü və son günü diaqnostik qiymətləndirmə təşkil edilmişdir.

İştirakçı	DQ - 1 səhv sual sayı	DQ 1 - Toplanmış bal	DQ - 2 səhv sual sayı	DQ 2 - Toplanmış bal
İştirakçı 1	3	7	2	8
İştirakçı 2	2	8	2	8
İştirakçı 3	2	8	0	10
İştirakçı 4	2	8	1	9
İştirakçı 5	2	8	1	9
İştirakçı 6	4	6	2	8
İştirakçı 7	2	8	1	9
İştirakçı 8	2	8	1	9
İştirakçı 9	4	6	3	7
İştirakçı 10	2	8	2	8
İştirakçı 11	2	8	1	9
İştirakçı 12	1	9	0	10
İştirakçı 13	2	8	0	10
İştirakçı 14	2	8	0	10
İştirakçı 15	3	7	2	8

Təlimdən əvvəl və sonra iştirakçıların nəticələri müqayisəli şəkildə təhlil edilmişdir. Diaqnostik qiymətləndirmədə istifadə edilən tapşırıqlar situasiya tipli olmuş, konkret situasiyalarda iştirakçıların necə davranış sərgiləmələri, sinif mədəniyyətini necə formalaşdırmaları araşdırılmışdır. Əlavə olaraq, qeyd edək ki, iştirakçıların tədris apardıqları tələbələr 15-20 yaş qruplarına (yeniyetməlik - gənclik dövrü) aiddirlər. Əvvəlcə, təlimdən əvvəl və sonra iştirakçıların orta nəticəsini hesablayaq:

$$M1 = \frac{7+8+8+8+8+6+8+8+6+8+8+9+8+8+7}{15} = 7.7$$

$$M2 = \frac{8+8+10+9+9+8+9+9+7+8+9+10+10+10+8}{15} = 8.8$$

M1 və M2 müvafiq olaraq, təlimdən əvvəl və sonra orta nəticələri göstərir. Orta nəticədə olan 1.1 vahidlik artım təlimin iştirakçılara müsbət təsir göstərdiyini, effektivliyini sübut edən göstəricidir.

İndi isə standart meyllənməni hesablamaqla, iştirakçıların necə dəyişkənlik göstərdiklərini nəzərdən keçirək. Standart meyllənmə aşağıdakı düsturla hesablanır (Həsəneliyeva, 2019, s. 40):

$$SD = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}$$

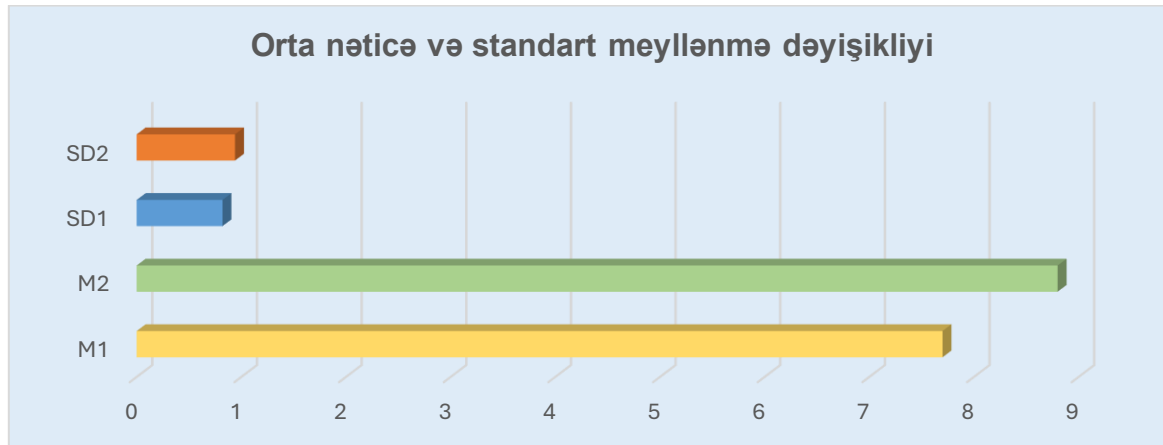
İndi isə diaqnostik qiymətləndirmələrin nəticələrinə əsasən təlimdən əvvəl və sonra üçün müvafiq olaraq, SD1 və SD2-ni hesablayaq:

$$SD1 = 0.82$$

$$SD2 = 0.94$$

Standart meyllənmənin artması təlim iştirakçıları arasında nəticələrin fərqli olmasını göstərir. Belə ki, təlimin bütün iştirakçıları təlimdən eyni səviyyədə bəhrələnməyib, hər həsə eyni dərəcədə təsir etməyib. Yəni, təlimdən bəzi iştirakçılar daha çox faydalansa da, digərlərində nəticələr nisbətən az dəyişilib.

Dəyişikliyi aşağıdakı diaqramda daha aydın görmək mümkündür:

İndi isə variasiya əmsalını hesablamaqla dəyişkənliyi müqayisə edək. Variasiya əmsalı (CV) = (Standart meyl / Ədədi orta) × 100% formulu ilə hesablanır. Bu halda, müvafiq olaraq CV1 və CV2-ni hesablayaq.

$$CV 1 = \frac{0.82}{7.7} * 100 = 10.65$$

$$CV 2 = \frac{0.94}{8.8} * 100 = 10.68$$

Təlimdən sonra iştirakçıların nəticə ortalaması artsa da, variasiya əmsalında ciddi dəyişiklik müşahidə olunmur. Bu isə o deməkdir ki, nəticələr yüksəlib, lakin iştirakçılar arasında fərqlilik sabit qalmışdır.

Təlim nəticələrini ümumiləşdirsək, deyə bilərik ki, təlimdən sonra iştirakçıların nəticələrində artım nəzərə çarpır. Orta nəticələr artmış, müəllimlərin müxtəlif təlim mövzuları üzrə nəticələri yüksəlmişdir. Belə ki, iştirakçılar müxtəlif mövzularda qrup işləri, rollu oyunlar və s. ilə sinif qaydalarını müəyyənləşdirməyin əhəmiyyətini, müəllimlərin etik davranış qaydalarını, komanda işinin əhəmiyyəti və sabit komandanın qurulmasının vacibliyini, müəllim-tələbə, müəllim-müəllim, müəllim-rəhbərlik ünsiyyətinin düzgün formalaşdırılmasının yollarını, tələbələrin motivasiya edilməsi metodlarını, sinif daxilində stressin, konfliktin idarəedilməsini daha da təkmilləşdirmiş, özlərində əksik olan tərəfləri düzəltməyə çalışmışlar. Sosiallaşma emalatxanasında isə fərqli fəaliyyətlər müəllimlərin öz motivasiyalarını artırmış, hər biri əvvəllər etməyə risk etmədikləri müxtəlif fəaliyyətlərin onlar üçün necə motivasiya artırıcı ola biləcəyini anlamışlar. Belə ki, müxtəlif səbəblərdən kino mərkəzinə getmək alınmadığı üçün müəssisə daxilində kinoteatrda ola biləcək bütün detallar daxil olmaqla kino günü təşkil edilmiş, müəllim-tələbə mövzusunda film seçilmişdir. Karaoke günündə müxtəlif janrlarda musiqilər seçilməklə, hətta xarakteri bir qədər sərt olan müəllimlərin də aktiv iştirakı onların özlərinə belə təəccüblü gəlmiş və belə fəaliyyətlərə əslində nə qədər ehtiyac olduğunu, lakin gərgin iş mühitində bəzən bunun unudulduğunu anladılar. İnsan özü xoşbəxt, rahat, motivasiyalı olmadıqca, bunları qarşıdakılara da ötürə bilməz. Müəllimlər isə birbaşa tələbələrlə işlədikləri, onların mentoru, motivasiyaedicisi, rol modeli olduqları üçün ilk öncə özləri mənəvi və psixoloji cəhətdən sağlam olmalıdırlar ki, sağlam gənclik yetişdirdinslər. Bu isə şəxsi həyatda sabilliklə yanaşı, iş mühitində də rahatlığın (motivasiya və təhlükəsizlik baxımından) təmin olunması ilə əldə edilə bilər.

Sinif mədəniyyəti təkcə tələbələr üçün deyil, müəllimlər üçün də birgəyaşayış qaydalarının, qarşılıqlı hörmətin, əməkdaşlığın formalaşmasında mühüm rol oynayır. Bu təlim bir daha göstərdi ki, sosial mühitin düzgün qurulması, ünsiyyətin lazımı qaydada tənzimlənməsi pedaqoji fəaliyyətin effektivliyinə birbaşa təsir edir.

Nəticə

Təhlillərin yekunu olaraq, aşağıdakı nəticələrə gəlmək mümkündür:

Aparılmış təhlillər göstərir ki, sinif mədəniyyətinin formalaşması sistemli və çoxşaxəli yanaşma tələb edir. Tədqiqat zamanı sinif mədəniyyətinin əsas aspektləri, xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilmiş, sinif mədəniyyətinin formalaşması üçün sinif qaydalarının əvvəlcədən tələbələrə aydın və konkret formada müəyyənləşdirilməsinin təlim prosesinə müsbət təsiri əsaslandırılmışdır. Sinif mədəniyyətinin formalaşmasında tələbə-tələbə, müəllim-tələbə, müəllim-rəhbərlik münasibətlərinin qarşılıqlı hörmətə əsaslanması sinif mədəniyyətinin formalaşması zamanı dayanıqlı mühitin yaranmasında vacib amil hesab edilir. Sinif mədəniyyətinin formalaşması üçün komanda işi, motivasiya, stressin idarə edilməsi, effektiv ünsiyyət əsas amillər hesab edilir. Təlim prosesində sabit komandaların tətbiqi müxtəlif rollu və simulyasiya oyunları, qrup işləri, situasiya təhlillərinin işlənməsi yolu ilə tətbiq və təhlil edilmiş, bu yanaşmanın həm sinif daxilində əməkdaşlığı inkişaf etdirdiyi və öyrənmə motivasiyasını artırdığı müəyyənləşmişdir. Həmçinin, çətin proseslərdə davranış qaydalarının əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsi, stressin idarə edilməsi zamanı fərdi yanaşmaya əsaslanan iş üsullarının tətbiqi sinif daxilində də nizam-intizamın qorunmasına kömək edir. Təlim zamanı süni şəkildə yaradılmış konfliktlərin simulyasiya və rollu oyunlarla həlli göstərmişdir ki, bu metodlar tələbələrdə empatiya, problem həll etmə, məsuliyyət hissinin formalaşmasına töhfə verir.

Ümumilikdə isə deyə bilərik ki, əldə edilən nəticələr göstərir ki, planlı şəkildə qurulmuş sinif mədəniyyəti təlimin keyfiyyətini artırır, sosial münasibətləri gücləndirir, təhsilalanların həm akademik, həm də şəxsi inkişafını dəstəkləyir.

Ədəbiyyat

1. Ames, C. (1992). *Classrooms: Goals, structures, and student motivation*. Journal of Educational Psychology.
2. Burden, P. R. (2003). *Classroom management: Creating a successful learning community*.
3. Campbell, J. (1999). *Student discipline and classroom management: Preventing and managing discipline problems in the classroom*.
4. Corrie, M. (1998). *Classroom Management Strategies. Companion Travel Guide Books*.
5. Gillborn, D., Rudduck, J., & Nixon, J. (1993). *Dimensions of Discipline: Rethinking Practice in Secondary Schools*.
6. Good, T. L., & Brophy, J. E. (1994). *Looking in Classrooms* (6th ed.).
7. Xəlilova, N. (2020). *Sinif idarəetmə*.
8. Iverson, A. M. and Froyen, L. A. (2003). *Building competence in classroom management and discipline* (4th edn).
9. Jones, V. F., & Jones, L. S. (2001). *Comprehensive classroom management: Creating communities of support and solving problems*.
10. Qafarov, E. (2020, 27 iyul) "Sinif rəhbərliyi və intizam". <https://aztehsil.com/news/13139-sinif-rehberliyi-ve-intizam.html>
11. Landau, B. M. (2004). *The art of classroom management: Building equitable learning communities* (2nd edn).
12. Sanford, J. P., Emmer, E. T., & Clements, B. S. (1983). *Improving classroom management*.

Daxil oldu: 07.09.2025

Qəbul edildi: 07.12.2025